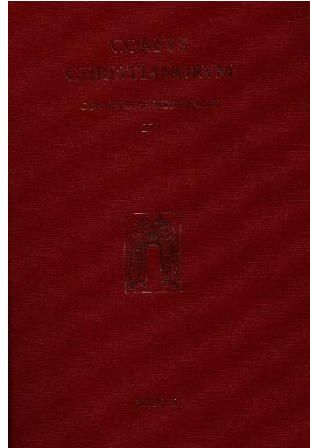

PETRI MARSILI, Opera omnia. Antoni Biosca i Bas ed. “Corpus Christianorum”, Continuatio Mediaevalis 273. Turnhout: Brepols, 2015. ISBN: 978-2-503-55218-7. 483 pgs.

Reviewed by: Júlia Butinyà
UNED (Madrid)

Era esperada una edició de la important obra de Pere Marsili feta segons els criteris actuals. I heus-la ací. I tot just en una col·lecció i editorial que no deixen lloc a dubtes quant a la seva qualitat. Som d'enhorabona, doncs, per tots costats.

Ja en el breu pròleg –de 2 pàgines escasses–, l'autor, Antoni Biosca Bas, ens informa d'aspectes cabdals. Així, comença per l'explicació de l'origen de l'obra: l'encàrrec de la traducció al llatí per part del monarca, Jaume II –nét del rei En Jaume, conegut com el Conqueridor– a Pere Marsili, i el vist-i-plau reial arran del lliurament de la tasca, fets que van tenir lloc un any després d'haver acabat la labor traductora (2 d'abril de 1313).

També, hi certifiquem el nostre primer comentari quant a la importància de l'obra que s'edita pel que fa al valor del text: “Es una obra fundamental de la literatura latina de la Corona de Aragón que no siempre ha sido valorada de forma justa” (VII). I raons més personals fan entendre tan àrdua dedicació com és la d'aquesta feïnada editora, ja que, com a alacantí, l'editor manifesta, amb consciència de continuïtat, que així està ajudant a transmetre les històries sentides a la seva infància.

Així mateix s'hi dona raó del títol de la publicació com presentació de l'obra completa (*Opera omnia*) de Pere Marsili, ja que s'inclou l'altre text que es coneix del frare dominic; text tanmateix gairebé desconegut: una carta a un franciscà mallorquí que s'havia convertit a l'Islam.

Del pròleg cal ressaltar encara la voluntària coincidència de la seva datació –2 de juny de 2014– amb la del lliurament de l'obra a Jaume II per part de Marsili –2 de juny de 1314–; i es remarca que es fa a l'estil dels historiadors antics, costum a què també va recórrer un humanista com Petrarca. Per la nostra part, subratllem els set-cents anys que separen el text i la seva edició, especialment perquè l'aniversari –com observa l'autor– ha passat totalment desapercbut i sense commemoracions de cap mena. Tot i ser una gran obra.

En aquesta línia de reconeixement de la seva vàlua, a l'estudi introductori, així mateix molt succint (IX–XLIV), se'ns hi assabenta que el *Liber gestorum* no és una mera traducció del *Libre dels fets* del rei Jaume I. No ho és perquè conté nombrosos canvis així

com hi ha motius suficients com per a ser considerada una obra nova: està redactada en tercera persona, per tant no té el característic jo o el Nós, tan marcadament personal del rei en les versions en llengua catalana; en congruència amb això i la intencionalitat de fer-ne una versió oficial i internacional, segons l'editor hi ha altres incusions de relleu; així com compta amb diversos afegits de caràcter geogràfic o religiós, aquests darrers sobretot en referència al seu orde monàstic.

Comença la introducció amb unes notes biogràfiques sobre Pere Marsili. A banda d'avançar alguns detalls sobre les dues obres esmentades (les *Chronice*, o *Liber gestorum illustrissimi domini regis Iacobi*, i la *Littera cuidam apostate Ordinis Fratrum Minorum, prius vocato frater Andreas, postea vero, factus Sarracenus, vocabatur Abdalla*), es fa relació d'una conflictiva i qüestionada gestió diplomàtica que va realitzar el domini en 1309, en representació de Jaume II i davant el sant Pare Climent V; de la seva complexitat se'n farà ressò Jerónimo Zurita als *Anales de la Corona de Aragón*.

A més, s'hi recull el mòbil de l'obra, segons manifesta el propi Marsili al seu pròleg, ja que li va sobtar la brevetat amb què Rodrigo Jiménez de Rada tractava el Conqueridor al *De rebus Hispaniae*, en el capítol cinquè del sisè llibre. Mentre que la figura del monarca va tenir una repercussió enorme, no sols per les seves conquestes militars sinó també per la seva política repobladora i legislativa, actualment molt estudiada; així doncs, la seva gran figura i personalitat des del seu temps fins a l'actualitat han gaudit de forta transcendència i prestigi als territoris de la Corona d'Aragó, sobretot als de cultura catalana.

El text llatí, tot i tenir valor per si mateix, per la llengua i l'estil, fins ara s'havia estudiat principalment en referència a la seva relació amb el text català, del qual procedeix. Havent negat ja Gaspar Melchor de Jovellanos en 1807 la proposta de Villarroya, feta set anys abans, on mantenia que era anterior la versió llatina, la qüestió ha quedat definitivament resolta, com ha argumentat en diferents treballs Antoni Biosca, mostrant que ni fou escrita abans -bé que el manuscrit llatí conservat és més antic que els catalans-, ni influí en les còpies catalanes -ja que "las diferencias entre los manuscritos catalanes proceden exclusivamente de la propia tradición catalana y en ningún caso de la latina" (XII)-. Un també molt recent treball del mateix autor que profunditza en el tema, a la recerca de l'arquetip partint del contrast entre tots els manuscrits, deixa veure que segueix dempeus la seva reconstrucció.

Amb tot, les lectures del manuscrit principal de la versió llatina ofereixen un benefici de pes per a les investigacions filològiques de les versions catalanes: permeten conèixer "las lecturas del arquetipo del *Libre dels fets* y permiten establecer un *stemma codicum* completo del texto catalán" (XIII). Així doncs, se n'hi obté un profit ben interessant.

Antoni Biosca fa un recorregut resumit del ressò en els historiadors, el qual resumim més encara, notant sols que Josep María Quadrado publicà la versió catalana del llibre segon del *Liber gestorum*, dedicat a la conquesta de Mallorca i en va donar una traducció castellana, havent contrastat dues versions catalanes. Mitjançant l'Institut d'Estudis Catalans, al segle XX van haver-hi intents o declaracions d'interès envers l'obra de Marsili, però no va ser editat fins el 1984, havent constituït la tesi doctoral de Mª Desamparados Martínez San Pedro, la qual es va publicar a Almeria. Edició que, tot i que queda lluny dels criteris d'exigència actuals, no va suposar un esforç en va ja que ha resultat imprescindible per a consultar el text fins avui.

Després del capítol 1, que s'ha dedicat a l'autor i la seva obra, a les pp. XV-XXI, se'ns fa la descripció dels quatre manuscrits complets de la crònica en llatí (*U*: Biblioteca Universitària de Barcelona; *C*: Biblioteca de Catalunya, Barcelona; *M*: Arxiu del Regne de Mallorca, i *P*: Arxiu Capitular de Mallorca, tots dos a Palma de Mallorca), i es justifica

la proposta d'un *stemma codicum* (XXI-XXIV). El manuscrit principal és *U* -l'original de Marsili, segons fan palès els errors de l'autor- i és el clar arquetip de la tradició manuscrita llatina.

El capítol 2, dedicat al *Liber gestorum*, clou amb un apartat destinat a rellevar alguns capítols: el II, 49, on trobem una aclaració de Marsili sobre els vuit noms catalans dels vents, donat que no coincideixen amb els dotze llatins; el III, 58, *De apertione celorum*, afegit on Marsili "relaciona temàticament los sucesos de los dominicos en Toulouse con una señal divina que el rey Jaume I pudo observar durante el cerco de Xàtiva" (XXV); i el IV, 47-49, dedicats al jurista -i també dominic- Ramon de Penyafort, pàgines que inclouen el document del concili tarragoní de 1279 on es demanava la seva canonització.

El capítol 3 tracta de l'*Epistola ad Abdalla*, que s'edita ací completa per primera vegada i constitueix un precedent del cas del franciscà fra Anselm Turmeda, autor de la famosa *Disputa de l'ase* (1418). Així mateix es fa la descripció dels onze manuscrits de la carta i es proposa un *stemma codicum* (XXVI-XXXVIII).

Als criteris d'edició s'expliquen els manuscrits seguits, així com els motius per a donar un aparat crític negatiu en l'*Epistola ad Abdalla*, i positiu en el *Liber gestorum*, d'acord amb el pragmatisme (XXXIX). La finalitat d'una lectura còmoda ha guiat també la puntuació.

A la crònica ha convingut afegir la separació i numeració de capítols del *Libre dels fets* segons l'edició crítica de Jordi Bruguera (1991), la qual cal advertir que no coincideix amb la molt recent d'Antoni Ferrando (2010), perquè ambdòs investigadors consideren canònics manuscrits diferents, respectivament *H* i *C*. Així mateix s'ha incrementat la divisió que presenten els manuscrits de la versió llatina amb una subdivisió en paràgrafs, la qual en facilita la localització, cosa que front als índexs resulta especialment útil.

Dels índexs cal destacar l'encert de fer-ne agrupacions segons els diferents conceptes lèxics: fonts, llocs i noms. A les fonts es dóna un útil esquema, que per a la crònica remet principalment al Nou Testament, i per a l'epístola, al Vell.

Quant al tractament d'antropònims i topònims se'ns hi expliciten els criteris, els quals són pràctics a fi de la major utilitat; i com que no s'aplegaven totes les variants dels noms a l'aparat crític de l'edició del text (ho justifiquen fets com ara que hi hagin cinc formes diferents per Saragossa...), apareixen ací entre parèntesi. En tots dos llocs es proporcionen aclaracions entre claudàtors: Guillelmus De Montecatano [Mortuus in bello Portopini], Santus Petrus [ecclesia Romae]... Així mateix s'indica quan l'antroponímic llatí és indeclinable (Siro¹).

Encara s'ha efectuat una divisió interessant a l'índex onomàstic, agrupant els personatges citats solament pel nom (Paliologus [imperator Contastantinopolitanus]...); els que s'acompanyen del nom patern (Sancius Petri De Pomario); els que porten referència toponímica (Iaspertus De Barberano); els que van amb forma invariable (Rotlandus Lay¹, Berengarius Gayran¹), i els noms d'origen àrab o hebreu (Atbranus).

Amb tot, sabent per experiència la problemàtica d'elaborar un índex i d'ajustar-ne els criteris, com a traductora del *Libre dels fets* al castellà (i per dues vegades: seguint el manuscrit *H*, en 2003, i recentment -en premsa-, el *C*), puc al·legar les dificultats que hi ha per tal que hom pugui satisfer a tohom; i així, a pesar d'haver aprofitat força el de l'edició llatina present, m'he trobat sovint amb alguns casos en què no he sabut localitzar una forma determinada. Ara bé, a part de tenir en compte la impossibilitat de pretendre una perfecció objectiva i total en un fet així de complicat com és d'indexar els noms d'aquesta crònica -ja que quant als topònims, p. e., es fa costa amunt de definir on cal posar el límit (rius, barrancs, edificis, monestirs...), i quant als noms n'hi ha encara sense

identificar o bé a vegades poden buscar-se per diferents entrades, dubtant quina és la correcta-, he de reconèixer que, encara que estiguin molt ben indexats, sempre és fàcil de perdre's pel camí.

Malgrat això, és prioritari d'assentar que la indexació, que és fonamental sobretot als textos d'història, ací queda en un lloc alt, i que aquests índexs sense cap dubte faran un gran servei –entre altres coses per tal com ajuden a aclarir els noms catalans-; i finalment, havent fet al·lusió al meu treball d'indexar la mateixa crònica, puc al·legar amb coneixement de causa que a més impliquen molt mèrit.